

Poverty Watch ziņojums, Latvija 2020 un jaunākie dati par Covid-19 ietekmi 2020

Iesniegšanai EAPN Europe, Briselē 14/09/2020

SATURS

1. Ievads.
2. Iedzīvotāju vērtējums par nabadzību.
3. EAPN-Latvia sadarbība ar valsts institūcijām nabadzības mazināšanas jautājumos.
4. EAPN-Latvia organizētie nacionāla līmeņa pasākumi mazaizsargāto iedzīvotāju atbalstam.
5. EAPN-Latvia pastiprinātas uzraudzības virzieni nabadzības mazināšanai.
 - 5.1. Piekļuve mājoklim.
 - 5.2. Nodarbinātība.
 - 5.3. Nodokļu sistēmas izmaiņas.
 - 5.4. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība.

1. Ievads

Biedrību „EAPN-Latvia” 2013. gada 4. novembrī nodibināja 7 nevalstiskās organizācijas: Latvijas Sarkanais Krusts, biedrība „Skalbes”, IWO - International Women's Organisation, Latvijas SOS – bērnu ciematu asociācija, Rīgas aktīvo senioru alianse, Latvijas Atkarības psihologu apvienība un biedrība „PINS”.

Pašlaik EAPN-Latvia tīklā darbojas 29 biedru organizācijas un 8 asociēto biedru organizācijas.

Biedrības mērķis ir, strādājot Eiropas Tīklā cīņai pret nabadzību, strādāt uz sociāli drošu Latviju, kas brīva no nabadzības un sociālās atstumtības un kurā pieejamas ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības visiem.

EAPN-Latvia kā pretnabadzības organizācija novēro nabadzības procesus un izstrādā savus ieteikumus nabadzības mazināšanai.

EAPN-Latvia par nabadzīgiem uzskata tos iedzīvotājus, kuru ienākumi ir mazāki par attiecīgās iedzīvotāju grupas (piemēram, strādājošais, pensionārs, ģimene ar bērniem) iztikas minimuma patēriņa budžetu (minimālo patēriņa grozu), ko izsaka ar dzīvei

nepieciešamo materiālo labumu un pakalpojumu daudzumu, kas nodrošina cilvēka dzīves un darba spēju normālu atjaunošanu.

Savā ziņojumā vēlamies informēt par savu darbību likumdošanas izmaiņu nodrošināšanā saistībā ar GMI (garantētais minimālais ienākums) lielumu, kā arī aprakstīt pastiprinātas uzmanības prioritāros virzienus, kas pašreiz vislielākā mērā ietekmē nabadzības procesus valstī. Šis materiāls kalpos arī kā metodiskais pamats nabadzības mazināšanas procesu tālākai izpētei.

2. Iedzīvotāju vērtējums par nabadzību

Līdz ar nabadzības statistiskajiem rādītājiem svarīga nozīme ir arī iedzīvotāju subjektīvi emocionālajam nabadzības vērtējumam, tas ir, kā paši iedzīvotāji uztver procesus, kas ietekmē nabadzību. Šis vērtējums ļautu arī pareizāk noteikt nabadzību mazinošus prioritāros virzienus, kā palīdzēt iedzīvotājiem.

Covid-19 ietekmē nabadzības problēmas ir tikai vēl vairāk saasinājušās. Lai arī Latvijā slimības mērogs ir relatīvi mazāks, salīdzinot ar citām valstīm (uz šā gada 7. septembri veikti 265 tūkstoši izmeklējumu, saslimušas 1429 personas, izveseļojušās 1187 personas, mirušas 35 personas¹), tā ietekme uz ekonomiku ir izteikti negatīva. Tā viens no galvenajiem tautsaimniecības rādītājiem - iekšzemes kopprodukts 2020. gada 2. ceturksnī (attiecībā pret 2019. gada 2. ceturksni) samazinājies par 8,9%, bezdarba līmenis 2. ceturksnī pieaudzis līdz 8,6%². 2018. gadā nabadzības riskam bija pakļauti 22,9% iedzīvotāju.³

Naudas trūkuma dēļ daļa iedzīvotāju nevarēja atļauties segt atsevišķas izmaksas (%):

- segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu – 13,6;
- uzturēt mājokli siltu – 15,8;
- segt neparedzētus izdevumus – 74,9;
- katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām – 50,9;
- ēst gaļu, putna gaļu vai zivis (vai līdzvērtīgu veģetāro ēdienu) katru otro dienu – 22,5.⁴

Problēmas izteiktas arī aptaujāto cilvēku atbildēs par Covid-19 ietekmi uz nabadzību.

¹ Slimības profilakses un kontroles centra operatīvā informācija (SPKC)

² <https://www.delfi.lv/bizness/biznesa> vide/astona infografikas Latvijas un Baltijas ekonomika

³ Nabadzības risks un sociālā atstumtība Latvijā. 2019.gada EU – SILC apsekojama rezultāti. CSP

⁴ https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__nabadz_nevienl__matnenodr/MNG010.px

Uz jautājumu: “Vai jūsu ienākumi ir samazinājušies?”, atbildes bija:

- Vispār beidzās. Bija laiks, kad nebija vispār, par ko nopirkt ēst.
- Nav ne mazāk, ne vairāk (kā nepietiek, tā nepietiek).
- Jā, ienākumi samazinājās.

Jautājumā: “Kas jums visvairāk pietrūkst?”, atbildes skanēja:

- Naudas, patstāvīgas dzīves vietas, nepieciešamās lietas.
- Grūtības sazināties, pietrūkst dzīvas sarunas.
- Naudas. Valsts atbalsta.
- Atbalsta un saprašanas.

Jautājumā: “Kas jums būtu nepieciešams, lai atgūtos no Covid-19 radītajām sekām?”, atbildes bija:

- Atbalsts no ārienes.
- Finanšu palīdzība zaudētās darba samaksas apmērā.
- Darbs.
- Pirmkārt darbs. Tad, kur pastāvīgi dzīvot.

EAPN- Latvia ieteikumi par palīdzību:

- valstij un pašvaldībām Covid-19 laikā vai citā līdzīga rakstura situācijā nabadzībā esošiem cilvēkiem (cilvēkiem, kas dzīvo zem nabadzības riska robežas) nodrošināt minimālo iztikas grozu (naudas līdzekļus preču un pakalpojumu iegādei, vai sociālajiem dienestiem izsniegt nabadzīgajiem iedzīvotājiem nepieciešamās preces un pārtiku atbilstoši normatīviem);
- sociālajam dienestam nodrošināt vietas, kurās būtu piekļuve pie datoriem, interneta, kas ļautu uzturēt komunikāciju un risināt ar darba un dzīves vietu saistītus jautājumus.

3. EAPN-Latvia sadarbība ar valsts institūcijām nabadzības mazināšanas jautājumos

Apskatāmajā periodā panākts pozitīvs solis nabadzības jautājumu risināšanā – LR satversmes tiesa atzina, ka Latvijas pašreizējā GMI vērtības noteikšanas prakse neatbilst Satversmei un ka ir jāizstrādā jauna metodika.

Šajā panākumā ir arī EAPN-Latvia ieguldītais darbs, un arī mūsu aktivitātes ir nodrošinājušas likumdošanas izmaiņas saistībā ar GMI vērtību Latvijā.

GMI ir rādītājs, kurš kalpo kā efektīvs instruments nabadzības novēršanā noteiktām iedzīvotāju grupām.

GMI pabalsts - tas ir naudas un mantiskais vai naudas, vai mantiskais pabalsts, ko pašvaldība piešķir ģimenēm vai atsevišķi dzīvojošām personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ negūst pietiekamus ienākumus un kuras atzītas par trūcīgām. Šis pabalsts nodrošina katram ģimenes loceklim garantēto ienākumu līmeni, kas no 2020. gada Latvijā ir 64 eiro mēnesī.

EAPN-Latvia ilgstoši un regulāri norāda uz nepilnībām GMI lieluma noteikšanā un pielietošanā.

- ✓ Pagaidām nav izstrādāta metodika, kā aprēķināt GMI lielumu. EAPN-Latvia uzskata, ka patēriņa resursu minimālo daudzumu, kas nepieciešams cilvēka vajadzību apmierināšanai, vislabāk var raksturot ar iztikas minimuma patēriņa budžetu (minimālo patēriņa grozu), ko izsaka ar dzīvībai nepieciešamo materiālo preču un pakalpojumu daudzumu, kas nodrošina cilvēka darbaspēju atjaunošanu.
- ✓ Šī budžeta noteikšanas pamatā ir normatīvā metode (kas ir ekonomikas pamatmetode), un tas aptver materiālo labumu un pakalpojumu normatīvu sistēmu. Šīs normas tiek zinātniski pamatotas un ataino objektīvi nepieciešamo resursu daudzumu vajadzību apmierināšanai. Tās regulāri ir jāinventarizē, jo mainās gan vajadzības, gan to apmierināšanas formas un resursi. Nezinot iztikas minimuma lielumu, nevar veidot efektīvu sociālo politiku.
- ✓ Latvijā esošā GMI vērtība (no 2020. gada – 64 eiro) ir vairākas reizes mazāka par faktisko nepieciešamo vērtību (ko nosaka citi pētījumi).
- ✓ GMI vērtība nav regulāri pārskatīta, lai to pielāgotu pieaugošajām cenām.
- ✓ Faktiski par GMI lieluma nodrošināšanu atbildība ir vienpusēji uzlikta attiecīgām pašvaldībām, neveicot to finanšu iespēju analīzi.
- ✓ Statistikas dati par iedzīvotāju ienākumiem un patēriņu tiek izvērtēti ar 2-3 gadu kavējumu. Tas rada risku, ka pieņemtie secinājumi un pasākumi var neatbilst reālajai situācijai.

Meklējot risinājumu, EAPN-Latvia par savu nostāju daudzkārtīgi informēja atbilstošās valsts institūcijas. Tomēr rezultatīvas darbības norādīto nepilnību novēršanā nebija, skaidrojot to ar nepietiekamu resursu daudzumu budžetā.

LR Tiesībsargs tika novērtējis EAPN-Latvia vairāku gadu ieguldījumu, sperot svarīgu soli GMI lieluma jautājuma risināšanā, savu pilnvaru ietvaros 2019. gada 1. oktobrī iesniedzot pieteikumu LR Satversmes tiesā, īpaši par LR Ministru kabineta 2012. gada „Noteikumu par garantēto minimālo ienākumu līmeni” neatbilstību LR Satversmes punktiem, pamatojoties uz to, ka Valdības noteiktais GMI līmenis nenodrošina pienācīgu ienākumu līmeni.

Pēc LR Satversmes tiesas lūguma EAPN-Latvia darba grupa 2020. gada 10. februārī ekonomikas zinātņu doktora Andra Burtnieka vadībā sniedza rakstisku atzinumu par LR Tiesībsarga pieteikumu.

EAPN-Latvia atzinums tika nosūtīts arī Eiropas Komisijai Briselē, Eiropas Komisijas Pārstāvniecībai Latvijā, Valsts kontrolei un Labklājības ministrijai.

2020. gada 19.-26. maijā LR Satversmes tiesa lietas izskatīšanā pieaicināja ekspertus no LR Saeimas, Labklājības ministrijas, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Bankas, Latvijas Universitātes un zinātnieku aprindām, kā arī uzklusēja EAPN-Latvia eksperta ekonomikas zinātņu doktora Andra Burtnieka viedokli.

LR Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija lēmums bija labvēlīgs LR Tiesībsargam un pilnībā atbilda EAPN-Latvia interesēm. Satversmes tiesa atzina, ka GMI lieluma noteikšanas esošā prakse neatbilst LR Satversmei un ka ir jāizstrādā jauna metodika GMI noteikšanai. Tiesa uzsvēra, ka GMI lielumam būtu jābūt tādām, kas spētu nodrošināt cilvēka pamatvajadzības tā, lai ikviena trūcīga persona varētu dzīvot atbilstošu dzīvi.

EAPN-Latvia darbības fons

Nozīmīgs EAPN-Latvia atbalsts LR Tiesībsargam bija EAPN-Latvia 2019. gada novembrī Rīgā rīkotā konference “Patēriņa budžets un nevienlīdzības mazināšana: Vai mēs esam gatavi?”. Tajā piedalījās LR Prezidenta padomnieks, pārstāvji no Centrālās statistikas pārvaldes, Tiesībsarga, Labklājības ministrijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, zinātniski no pētnieciskajām iestādēm un EAPN-Latvia Eiropas sociālās politikas darba grupas locekļi. Astoņi ārvalstu eksperti no nevalstiskajām organizācijām uzklusēja šīs konferences ievadu. Tika prezentēta no katras iestādes uzaicināto pārstāvju nostāja un darbs minētajā jautājumā, tomēr vienotu skatījumu neizdevās izveidot.

Iepriekš, no 2013. gada novembra EAPN-Latvia iesaistījās European Minimum Income Network – EMIN, trīs eksperti sagatavoja Ziņojumu par minimālo ienākumu shēmām, Tīkls organizēja sanāksmes un nacionālo konferenci ar Tiesībsarga, Labklājības ministrijas, Latvijas Universitātes, Nodarbinātības valsts aģentūras, Rīgas domes, arodbiedrību un nevalstisko organizāciju līdzdalību, t.sk. no Lietuvas un Dānijas. Konferencē bija pārstāvētas 35 NVO un 20 pašvaldības. 2014. gada augustā EAPN-Latvia sniedza savu ziņojumu par GMI lielumu Latvijā (tas bija 49,80 eiro mēnesī) ar prasību valstij to noteikt 320 eiro apmērā.

2017. un 2018. gadā EAPN-Latvia atkārtoti iesaistījās EMIN-2 aktivitātēs, informējot Latvijas sabiedrību par GMI lieluma neatbilstību: izveidoja EMIN darba grupu un apstiprināja stratēģiju, īpašu uzmanību veltot publicitātei, t.sk. parakstu vākšanai interneta portālā par GMI palielināšanu (šobrīd parakstījušās 4963 personas, bet iesniegšanai Saeimā nepieciešamas 10000 balsis).

EAPN-Latvia organizēja Rīgā Labklājības ministrijas, Centrālās statistikas pārvaldes un Latvijas Universitātes speciālistu un iedzīvotāju diskusijas, organizēja arī diskusijas nabadzīgāko reģionu iedzīvotājiem, piesaistīja EMIN Goda vēstnesi no Eiropas Latviešu apvienības; uzņēma Eiropas EMIN autobusu Rīgā, Bauskā un Ainažos, tikās ar Eiropas Parlamenta deputātu un Eiropas Komisijas Pārstāvniecības Latvijā pārstāvi, kā arī savāca vairāk nekā 400 parakstu uz Pētījuma, kas tika iesniegta Eiropas Parlamentam.

2018. gada oktobrī Rīgā notika EMIN starptautiskā konference „Nevalstisko organizāciju stiprināšana efektīvai sociālo tiesību aizstāvībai”, kurā piedalījās 15 ārvalstu eksperti un vairāk nekā 60 pārstāvji no Rīgas un citu Latvijas reģionu NVO, izglītības iestādēm, valsts un pašvaldību institūcijām un uzņēmumiem.

Ņemot vērā, ka Latvijas Valdībai ir jāpilda LR Satversmes tiesas lēmums, EAPN-Latvia uzskata par nepieciešamu turpināt vākt Latvijas pilsoņu parakstus par GMI vērtību, jo pašreizējie lēmumu projekti paredz palielināt GMI vērtību no 64 eiro uz 109 eiro mēnesī, kas nav uzskatāms par Satversmes tiesas lēmuma izpildi.

4. EAPN-Latvia organizētie nacionāla līmeņa pasākumi mazaizsargāto iedzīvotāju atbalstam

<i>Nr.p.k.</i>	<i>Pasākuma nosaukums</i>	<i>Laiks</i>	<i>Vieta</i>	<i>Mērķa auditorija</i>
1.	Seminārs ģimenēm "No kurienes motivācijai aug kājas"	augusts	Aloja, Alojās kultūras nams	20 sievietes
2.	Seminārs „Eiropas Sociālo tiesību pīlārs: 20. pants – Piekļuve pamatpakalpojumiem”	septembris	Rīga, ES māja	20 speciālisti mājokļu apsaimniekošanā
3.	Diskusija Starptautiskajā nabadzības izskaušanas dienā „Mērķēti atbalsta pakalpojumi mazdrošinātajiem”	oktobris	Rīga, ES māja	20 speciālisti un maznodrošinātie iedzīvotāji
4.	Seminārs „EAPN-Latvia nostājas izstrāde pensiju jautājumā”	novembris	Rīga, Latvijas Nacionālā bibliotēka	10 speciālisti un Eiropas Sociālās politikas darba grupas locekļi
5.	Sanāksme LR Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā „EAPN-Latvia ieguldījums nabadzīgo cilvēku atbalstā”	decembris	Rīga, LR Saeimas komisiju nams	LR Saeimas deputāti

5. EAPN-Latvia pastiprinātas uzraudzības virzieni nabadzības mazināšanai

EAPN-Latvia uzskata, ka nabadzības problēma ir daudzpusīga un prasa kompleksu pieeju šī jautājuma risināšanai, tajā pat laikā aktīvāk darbojoties zemāk aprakstītajos virzienos.

5.1. Piekļuve mājoklim

Nodrošinātība ar mājokli ir viena cilvēka pamatvajadzībām, kuras realizēšana ir nepieciešama gan katram atsevišķi, gan ģimenēm kopā.

Var uzskatīt, ka lielākā vai mazākā mērā iedzīvotājiem ir mājoklis (izņemot bezpajumtniekus), kas atšķiras pēc savas kvalitātes un citiem parametriem.

Tā iedzīvotāji, raksturojot savus mājokļa apstākļus, norādīja, ka 2019. gadā:

- nav tualetes ar ūdens novadu – 21,8% iedzīvotāju;
- nav vannasistabas vai dušas – 24,2% iedzīvotāju;
- pārāk tumšs, maz dienasgaismas – 9,7% iedzīvotāju;
- tekošs jumts, mitras sienas, griesti un grīdas vai mājas pamati, vai trupe logu rāmjos vai grīdās – 30% iedzīvotāju.⁵

⁵ https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__nabadz_nevienl__matnenodr/MNG050.px/

Mājokļa nodrošinājums ir dinamisks: daļa dzīvojamā fonda izstājas no aprites, daļa tiek celta no jauna, fonda iekšienē notiek pārvietošanās no viena mājokļa uz citu. Svarīga nozīme nodrošinātības ar mājokli uzlabošanai ir jaunu, atbilstošu dzīvojamo māju celtniecībai.

Esošā dzīvojamā fonda problēma ir tā novecošanās, kas pēc normatīviem prasa kapitālu (reizēm pilnīgu) rekonstrukciju. Esošie ienākumi un to sadales politika nav ļāvusi iedzīvotājiem izveidot atbilstošu rekonstrukcijai nepieciešamo līdzekļu fondu vai uzkrājumu tam.

Tas, ka pašvaldībām (valstij) nav dzīvojamā fonda rezerves, ietekmē iedzīvotāju mobilitāti (dzīves vietas maiņa jauna darba meklējumos, iedzīvotāju pārvietošanās sakarā ar ēkas pilnīgu rekonstrukciju). Jāsaskaras arī ar apdzīvoto vietu degradāciju, kad dažādu iemeslu dēļ tur tiek slēgtas ražotnes, skolas, medicīnas iestādes. Tā rezultātā iedzīvotājiem vairs nav ienākumu avota, un esošais mājoklis zaudē savu nozīmīgumu, bet citās potenciālās vietās nav šī rezerves dzīvojamā fonda.

Savukārt privāto uzņēmēju celtais māju komercdzīvojamais fonds grūti pieejams tā augstās cenas dēļ.

Problēma ir arī cilvēku izlikšana no saviem mājokļiem, praktiski bez mājokļa nodrošinājuma. Kā iemesls tam kalpo komunālo pakalpojumu maksājumu parādi, uzkrājušies parādi par mājokļu kredītiem, neadekvāta parādu piedziņa.

Uzskatām, ka jāveic sekojošas darbības:

- nepieciešams paātrināt un paplašināt jaunu mājokļu celtniecību un iegādi, to stimulējot ar hipotekārā kredīta atbalstu (kredīts ar zemu aizdevuma procentu un samērojami ilgu atmaksas laiku);
- hipotekārais kredīts arī dzīvojamā fonda rekonstrukcijas atbalstam;
- pašvaldībām aktīvi jāuzņemas rezerves dzīvojamā fonda veidošana un nodrošināšana uz maznodrošinātajiem pieņemamiem nosacījumiem;
- pašvaldībām jāveido sociālās mājas trūcīgiem iedzīvotājiem;
- jāizglīto (jākonsultē) iedzīvotāji par viņu tiesībām uz dzīvojamo platību;
- jāmaina likumdošana jautājumā par iedzīvotāju tiesībām uz vienīgu mājokli;
- jākontrolē nodokļu un citu maksājumu krasas izmaiņas (piemēram, kadastrālās vērtības straujš kāpums, kas izsauc neadekvātu nekustamā īpašuma nodokļa palielināšanu, komunālo maksājumu straujš kāpums);
- mērķtiecīga pašvaldību pabalstu izmantošana iedzīvotāju atbalstam mājokļu nodrošināšanā.

5.2. Nodarbinātība.

Nodarbinātība ieņem svarīgu vietu cilvēku vērtību sistēmā. Atrodot savu realizāciju darbā, cilvēks apzinās savu vērtību un pašrealizācijas iespējas. Tas apmierina cilvēka vajadzību pēc citu cilvēku novērtējuma un pašapliecināšanās.

Vienlaicīgi darbs ir arī cilvēka galvenais ienākuma avots, kas nosaka tā patēriņu, dzīves līmeni un dzīves veidu. Darba neesamība (bezdarbs) rada nabadzību un psiholoģisku diskomfortu.

Salīdzinot nodarbinātību un bezdarbu no tautsaimniecības efektivitātes viedokļa, jāsecina, ka jāpanāk maksimāla nodarbinātība. Nodarbinātais rada kopproduktu, par saņemto darba samaksu uztur sevi un savu ģimeni, uztur citus, nomaksājot nodokļus un iegādājoties savam patēriņam citu radītus produktus. Savukārt bezdarbnieks nerada jaunu kopproduktu, tieši otrādi, viņš patērē citu radīto kopproduktu, dzīvojot uz sociālā pabalsta rēķina.

Tātad no tautsaimniecības efektivitātes viedokļa sabiedrībai (valstij) ir izdevīgāk nodrošināt nodarbinātību nekā pieļaut bezdarbu.

Covid-19 ietekmē tika ierobežota saimnieciskā darbība un strauji auga bezdarba līmenis šajā gadā:

- februāris – 6,3%;
- aprīlis – 8,0%;
- jūlijs – 8,6%;⁶

Līdz ar uzskaitītajiem bezdarbniekiem pastāv tāda kategorija kā “ilgstošie bezdarbnieki”, tas ir, tie, kuri savā terminētajā (8 mēneši) oficiālajā bezdarbnieka laikā nav tomēr spējuši atrast darbu un vairāk netiek uzskaitīti, kā arī nesaņem bezdarbnieka pabalstu.

Bezdarbnieki, neatrodot sev darbu (neatrisinot savas primārās problēmas un vajadzības), masveidā emigrē, meklējot darbu un atbilstošu darba samaksu citās valstīs, tā novājinot savas valsts darba resursus un tautas potenciālu.

Korekti vērtējot bezdarba līmeni, būtu pareizi uzskaitītajiem bezdarbniekiem pieplusot arī emigrējušo darba spējīgo iedzīvotāju skaitu un “ilgstošos bezdarbniekus” bez statusa un pabalsta.

Latvijai, sākot no neatkarības atgūšanas gadiem, raksturīgs negatīvs iedzīvotāju migrācijas saldo, ko pastiprina negatīvs dabiskais pieaugums, kā rezultātā iedzīvotāju

⁶ <https://www.delfi.lv/bizness/biznesa> vide/astoņas infografikas latvijas un Baltijas ekonomika

skaits katru gadu samazinās (tā iedzīvotāju skaits periodā no 1989. gada līdz 2018. gadam samazinājies par 731 tūkstoši vai vairāk nekā par ceturto daļu).⁷

Ieteikumi:

- izstrādāt darba spēka prognozes saistībā ar IKP (iekšzemes kopprodukta) dinamiku, nosakot, cik un kādu profesiju darba spēks būs nepieciešams (no tā sekos, kādu profesiju strādājošie būs jā sagatavo mācību iestādēm);
- prognozēt darba spēka pieprasījuma teritoriālo izvietojumu, tā nosakot tā mobilitāti;
- pamatot bezdarbnieka pabalsta lielumu, maksāšanas laiku, nosacījumus, tā nodrošinot pabalsta efektivitāti;
- pašvaldībām iesaistīties darba vietu nodrošināšanā atbilstoši pieprasījuma svārstībām (piemēram, infrastruktūras attīstībā, lauksaimniecībā);
- izvērtēt konkrētas apdzīvotās vietas ražošanas un sociālās sfēras objektu slēgšanas pamatotību un tās ietekmi uz tautsaimniecības efektivitāti.

5.3. Nodokļu sistēmas izmaiņas

Nodokļu ienākums nodrošina valsts un pašvaldību funkciju izpildi. Centralizēti pildāmās funkcijas nosaka nodokļu lielumu.

Nodokļu sistēmas izmaiņas var būt pamatotas ar funkciju pārdali starp indivīdu, valsti un pašvaldībām.

Nodokļu sistēmai jāstimulē uzņēmējdarbību, kā arī indivīda vēlmi un iespējas nomaksāt nodokļus. Gan iedzīvotāji, gan uzņēmēji grib skaidrību un stabilitāti nodokļu sistēmā un likmēs. Biežas nodokļu izmaiņas traucē plānot gan savus personīgos izdevumus, gan uzņēmējdarbību. Pie tam, ja šādas izmaiņas tiek veiktas, tad tām jābūt pamatotām un saprotami izskaidrotām.

Pašreizējā momentā uztraukumu rada nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības izmaiņas (pamatā - palielināšana) un tām atbilstošs nekustamā īpašuma nodokļa pieaugums, 5% obligātās veselības apdrošināšanas ieviešana, kā arī plānotā jaunā nodokļu reforma (iepriekšējā nodokļu reforma bija uzsākta ar 2018. gadu). Tam pretī nav paredzēta atbilstoša iedzīvotāju ienākumu palielināšana, kas neizbēgami izraisīs nabadzības pieaugumu un nodrošinājuma ar mājokli samazinājumu.

⁷ Latvijas galvenie statistikas rādītāji 2019. CSP

Tiek apspriestas arī izmaiņas mikrouzņēmumu un pašnodarbināto personu nodokļos (par atvieglojumu atcelšanu nodokļu lielumā), kas apgrūtinās šo personu uzņēmējdarbību un palielinās šo personu vajadzību pēc citiem pabalstiem.

EAPN- Latvia uzskata par nepamatotu jebkuru nodokļu sistēmas izmaiņu krīzes laikā, šajā gadījumā Covid-19 izraisītās krīzes laikā.

Ieteicams:

- izstrādāt nodokļu sistēmu un likmes ilglaicīgam (10-15gadi) periodam, tā nodrošinot stabilitāti uzņēmējdarbības un individuālās bilances veidošanā;
- nodrošināt katram nodoklim caurskatāmību par to, kādam mērķim un kā savāktie nodokļi tiek izmantoti;
- nodokļu ievākuma palielināšanā balstīties uz IKP pieaugumu un ar nodokļiem apliekamās bāzes paplašināšanu (nevis uz atsevišķas nodokļu likmes diskutējamu paaugstināšanu).

5.4. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība

Veselības aprūpes sistēmas pakalpojumi pieskaitāmi pie cilvēka pamatvajadzībām, kas jānodrošina vajadzīgajā apjomā un laikā.

Valsts medicīnas aprūpes sistēmā realizētas vērienīgas pārmaiņas. Ar efektivitātes lozungu veikta sistēmas iestāžu koncentrēšana un to skaita samazināšana, kas, iespējams, ir ļāvusi veselības sistēmas iestādēm strādāt efektīvāk, bet vienlaicīgi radījusi problēmas iedzīvotājiem veselības sistēmas pakalpojumu ērtai, savlaicīgai un kvalitatīvai izmantošanai.

Veselības sistēmas bāzes rādītāji ir sistemātiski samazinājušies. Tā laikā no 1991. gada līdz 2017. gadam visu specialitāšu ārstu skaits samazinājies no 12505 ārstu līdz 7289 ārstiem (tas ir, par 40%), ārstniecības iestāžu personu skaits ar vidējo medicīnas izglītību no 28311 personām līdz 9896 personām (tas ir, gandrīz trīs reizes mazāks). Savukārt slimnīcu skaits šajā periodā samazinājies no 188 slimnīcām uz 63 slimnīcām, un gultu skaits slimnīcās no 37485 gultām uz 10812 gultām.⁸

Ir palielinājies laiks, kas nepieciešams cilvēkam, lai nokļūtu līdz veselības iestādei vai medicīnas personālam, vai nokļūt līdz cilvēkam (slimniekam) pie tā mājās. Pie tam nokļūšanas laiks ir jākorrigē, ņemot vērā autoceļu neapmierinošo stāvokli.

⁸ Latvijas galvenie statistikas rādītāji 2019. CSP

Kā problēma jāmin arī pierakstīšanās rindā pie ārsta vai medicīnas personāla, kas domāta kā pakalpojuma sniegšanas sakārtošanas elements. Rezultātā, ņemot vērā nepietiekošo personāla skaitu, pieraksts palielina gaidīšanas laiku, kas var būt kritisks daudziem slimniekiem un kurus novēloti vairs nav iespējams izārstēt. Šī problēma galvenokārt attiecas uz bezmaksas medicīnas pakalpojumiem, kas „acīmredzami” ir nepietiekoši, un daļēji tas parādās arī uz maksas pakalpojumu saņemšanas laiku.

Piedāvātā proporcija starp maksas un bezmaksas medicīnas pakalpojumiem nav iedzīvotājus apmierinoša, un augstās zāļu cenas vēl vairāk ierobežo nabadzīgo iedzīvotāju iespējas izmantot pakalpojumus. Īpaši negatīvi viss iepriekšminētais izpaužas Covid-19 laikā.

Ieteikumi:

- izstrādāt maksas un bezmaksas medicīnas pakalpojumu grozu, tai skaitā norādot, kādi pakalpojumi, cik ilgā laikā un vērtībā saņemami;
- kontrolēt zāļu (medikamentu) cenas, tās salīdzinot ar citu valstu cenu līmeni;
- kontrolēt, kā tiek ievēroti medicīnas pakalpojumu sniegšanas standarti (laiks, apjomi, cenas);
- izvērtēt iedzīvotāju medicīnas apdrošināšanas ietekmi uz medicīnas pakalpojumu saņemšanu dažādām iedzīvotāju grupām (veidojot grupas ar dažādiem ienākumiem, piemēram, ienākumi mēnesi 200, 300, 400, 500 eiro utt.).

EAPN-Latvia arī turpmāk, savu iespēju robežās strādās pie nabadzības mazināšanas procesiem un risinājumiem ar mērķi veidot tos vairāk mērķorientētus un efektīvākus.

Ziņojumu sagatavoja

EAPN-Latvia Eiropas Sociālās politikas darba grupa ekonomikas zinātņu doktora Andra Burtnieka vadībā: Andris Burtnieks un Aigars Šveicers (EAPN-Latvia valdes locekļi), un Egils Rupeks (pārstāvis EAPN Eiropas Savienības Iekļaušanās stratēģiju grupā).

Laila Balga,

EAPN-Latvia valdes priekšsēdētāja, EAPN Izpildkomitejas locekle